

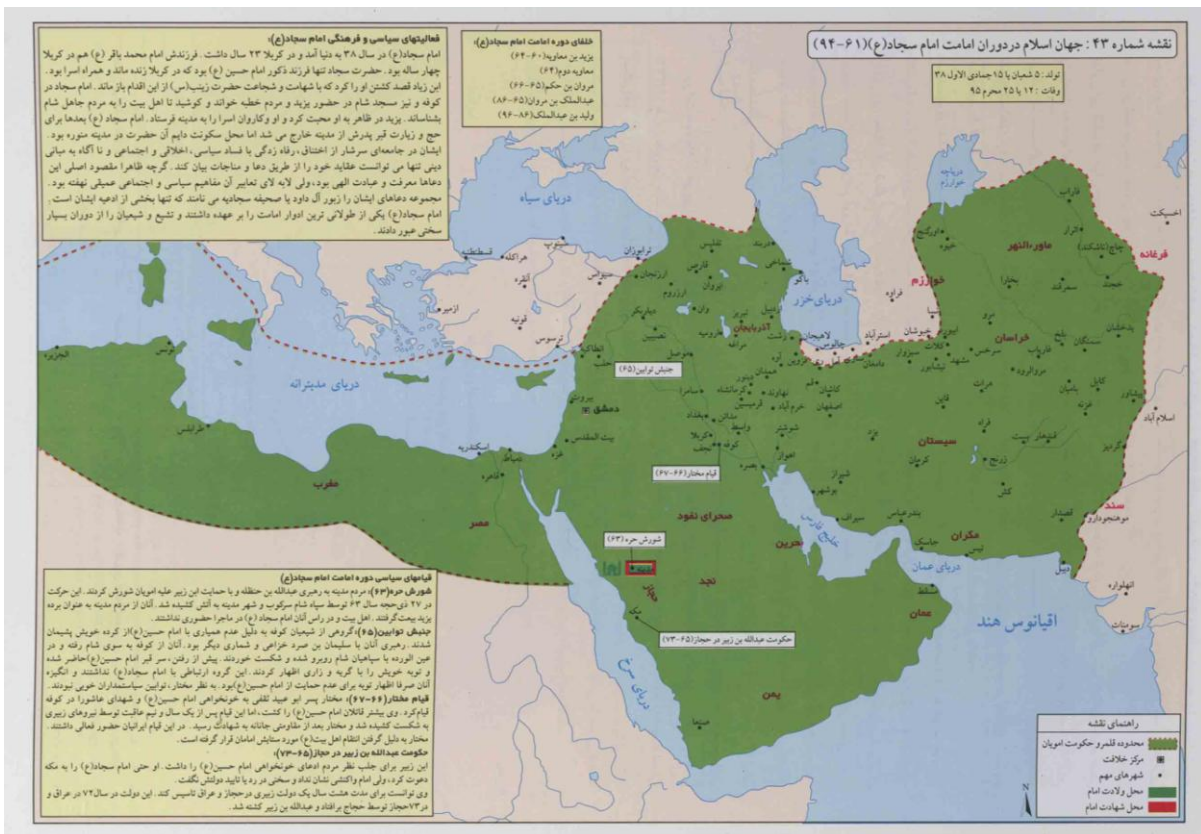
انجیل (یا: زبور) اهل بیت یا صحیفه سجادیه

کهن ترین میراث دعایی شیعه، مجموعه ای از ادعیه امام علی بن الحسین زین العابدین (ع) است که به نام صحیفه سجادیه شناخته می شود. این نام بسا از قرن ششم متداول شده و پیش از آن، آنچنان که در رجال طوسی: ۲ آمده از آن با عنوان الکامل یاد می شده است. همچنین در کافی از آن با عنوان صحیفه الزهد یاد شده و عنوان انجیل اهل بیت (ع) در معالم العلماء: ۱۱۸ آمده است.

این کتاب مشتمل بر ۵۴ (یا ۵۱) متن کوتاه و بلند دعاست که براساس اسناد موجود، از امام سجاد علیه السلام روایت شده است. البته صحیفه معروف، مشتمل بر تمام دعاهای آن حضرت نیست، بلکه گزیده دعاهای آن حضرت است، مشابه نهج البلاغه که گزیده فرمایشات امام علی (ع) است. نسخه های برجای مانده از این اثر، اختلافاتی در مقدمه و تعداد ادعیه دارد. علی الاصول این نسخه از طریق امام باقر (ع) و زید دو فرزند امام سجاد (ع) به دست دیگران رسیده است. این صحیفه دعایی، علی الاصول نزد برخی از اصحاب خاص آن حضرت نظیر ابوحمزه ثمالی نیز بوده چنان که در کتاب کافی (۱۴/۸) به این مطلب تصریح شده است. علاوه بر صحیفه کهن، در قرون اخیر، چندین صحیفه دیگر از مجموعه ادعیه منسوب به امام سجاد (ع) براساس متون کهن فراهم آمده و شمار صحیفه ها به شش عدد رسیده است (ذریعه: ۲۰/۱۵) و اخیراً مجموعه همه این دعاها در کتابی با عنوان صحیفه السجادیة الجامعة به چاپ رسیده است (قم، ۱۴۱۸).

برخی از این دعاها، آشکارا علیه امویان است و کسانی احتمال داده اند که شماری از ادعیه، به دلایل سیاسی، در صحیفه اصلی وارد نشده اما از طریق دیگر انتشار یافته است. از آن جمله دعا یا نفرینی است علیه شامیان، دعایی علیه جور امویان و دعایی علیه دشمنان آل محمد. کتاب صحیفه از طُرُق محدودی به نسل های بعدی منتهی شده و به تدریج در میان شیعیان انتشار یافته است. برخی از محققان درباره سند آن به تفصیل تحقیق کرده اند (بنگرید: مقدمه الصحیفه السجادیه - به روایت ابوعلی محمد اسکافی م ۳۳۲ - محمد حسین جلالی: صص: ۱۹-۳۳)

نقشه شماره ۴۳: جهان اسلام در دوران امامت امام سجاده (ع)

یکی از کهن ترین نسخه های صحیفه که در اختیار علمای بعدی بوده، نسخه ابن ادريس (م ۵۹۸) است که وی شرحی لغوی بر آن نوشته بوده و اکنون چاپ شده است. وی در مقدمه از تداول این کتاب در میان متعبدان و عارفان سخن گفته و آن ادعیه را متصل به سیدالمرسلین و حضرت قدس رب العالمین وصف می کند. اما نسخه ای که به عنوان اساس عمده روایت صحیفه در شیعه شناخته شده، نسخه ای است که در اختیار شهید اول (م ۷۸۶) قرار گرفته و وی دوبار (در سالهای ۷۷۲ و ۷۷۶) از روی آن استنساخ کرده است. گویند که نسخه ای که به خط شهید است در کتابخانه ممتازالعلماء در هند باقی مانده است. شهید نسخه خود را از روی نسخه ابن سکون حلّی (زنده در ۶۰۰)، ابن ادريس و نسخه عمیدالرؤسا فراهم آورده است. همین نسخه است که از طریق شاگردان وی به قرن نهم رسیده و پس از آن در قرون اخیر میان شیعیان انتشار یافته است. گویا مرحوم آخوند ملا محمد تقی مجلسی (م ۱۰۷۰) در ترویج صحیفه تلاش زیاد کرده است.

روایت صحیفه از طریق ابوعلی محمد بن همام اسکافی (م ۳۳۲) از طریق علی بن مالک از امام زین العابدین نیز چاپ شده است. (قم، ۱۳۸۰). روایت دیگری از صحیفه، به روایت حسین بن

اشکیب که مشتمل بر ۵۴ دعاست، منتشر شده است (اصفهان، ۱۳۸۳). از زمانی که این صحیفه شهرت یافته، صدها نسخه از روی آن کتابت شده و بارها ترجمه، شرح و تفسیر (ذریعه: ۳۵۹-۳۴۵/۱۳) برای آن نوشته شده است. معروف ترین شرح صحیفه با عنوان ریاض السالکین از سید علی خان مدنی شیرازی (م ۱۱۲۰) است.

نسخه های صحیفه از قرن هفتم به این سو شناخته شده است. چنان که نسخه ای به خط یاقوت مستعصمی از سال ۶۹۴ در کتابخانه سلطنتی و نسخه ای با تاریخ ۶۹۷ در کتابخانه ایاصوفیه موجود است. (فهرستی از نسخه های فراوان صحیفه را بنگرید: مقدمه آقای جلالی بر صحیفه به روایت اسکافی: ۳۵-۶۵).

صحیفه کامله، به لحاظ موضوع، دعاست و دعا نیز به صورت معمول در حول و حوش راز و نیاز با خدای تبارک و تعالی است. اما با ملاحظه متن ادعیه حضرت سجاد (ع) به خوبی می توان دریافت که این کتاب، حاوی معارف الهی - توحیدی است. همچنین معارف مهمی درباره امامت و ولایت و نیز به صورت حاشیه ای معارفی در باب سیاست در آن وجود دارد. به ویژه اگر نگاهی به صحیفه سجادیه کاملی بشود که حاوی ۲۷۰ متن دعایی است، می توان دایره معارف الهی عرضه شده در این ادعیه را بسیار وسیع و گسترده دانست. قطعات فراوانی از آن در معرفت محمد و آل محمد و پیروی از آنان به عنوان هسته اصلی فکر شیعی است.

فهرست موضوعات کتاب صحیفه ضمن کتابی با عنوان فرهنگ نامه موضوعی صحیفه سجادیه در سه مجلد آمده است.

طریق روایت صحیفه سجادیه

